

Doktora Öğrencisi
Oğulcan ÇELİK

İhsan Doğramacı Bilkent
Üniversitesi, Tarih Anabilim Dalı,
ogulcan.celik@bilkent.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8752-3194>

Başvuruda bulundu. Kabul edildi.
Applied Accepted

Eser Geçmişi / Article Past: 11/12/2020 17/12/2020

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.839231>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Erken Modern Dönem İngiltere’inde Vasiyetnamelerin Kaynak Olarak Kullanılması

Using Wills as Sources in Early Modern England

Öz

Vasiyetnameler, erken modern dönem İngiliz tarihi çalışmak isteyen araştırmacılar için önemli bir kaynak haline gelmiştir. Özellikle İngiltere’de mezhep değişimi, vasiyetname sahiplerinin dini tutumu ve kişisel dindarlığı üzerine yapılan çalışmalarda vasiyetnameler vazgeçilmez kaynaklar haline gelmiştir. Doğası gereği kişisel düşüncüyü yansıtır yansıtmadığı ve ne tür dış etkenlere maruz kaldığı birçok araştırmacı tarafından tartışılmıştır. İçerik açısından zengin olan bu kaynaklar yalnızca dini araştırmalarda değil birçok farklı alanda kullanılmıştır. Vasiyetnameler uygun bir metot ile incelendiği takdirde, araştırmacıları ilgili vasiyetname sahibinin zihnine daha da yakınlaştıracaktır. Bu makalede, erken modern dönem vasiyetnamelerinin işlevleri ve kullanım alanları, vasiyetnamelerin tarih araştırmaları için önemi ve birincil kaynak olarak kullanımları, tarihi bir kaynak olarak güvenilirlikleri, vasiyetnameler üzerine İngiliz literatüründe yapılan çalışmaların karşılaştırmalı analizi ve kullanılan metotlar, bu metotların tartışılması ve yerine kullanılacak metotlar sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Erken Modern Dönem İngiltere’si, Miras İşleri Mahkemeleri, Vasiyetname, Kaynak Olarak Vasiyetnameler, İngiliz Reformasyonu.

Abstract

The Last Will and Testaments have become a significant resource for scholars interested in studying Early Modern English history. Wills have become indispensable resources in studies on sect change, religious attitude, and personal piety of testators and testatrixes in England. By its nature, whether it reflects personal thoughts and what kind of external factors it is exposed to has been discussed

*Bu makale yüksek lisans tezinden (*The Religion of the Gentry and Middling Classes: The English Reformation as Reflected in Wills, 1509-1553*) eklemeler ve değişiklikler yapılarak oluşturulmuştur. Yüksek lisans tezimde kullandığım 1997 vasiyetnameden elde edilen çıkarımlarımı ve üzerine yaptığım çalışmaları içermektedir. Yapılan alıntıların Türkçe çevirileri tarafıma aittir.

ATIF: ÇELİK Oğulcan, “Erken Modern Dönem İngiltere’inde Vasiyetnamelerin Kaynak Olarak Kullanılması”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 6/4 (Aralık 2020), s. (1537-1554)

CITE: ÇELİK Oğulcan, “Using Wills as Sources in Early Modern England”, *Journal of History and Future*, 6/4 (December 2020), pp. (1537-1554)

by many scholars. These rich-in-content resources have been used not only in religious studies but also in many different fields. When examined with a proper method, wills bring scholars closer to the mind of testators or testatrixes. In this article, the function and areas of usage of Early Modern English wills, the significance of wills in historical research and use of wills as primary sources, their reliability as primary sources, comparative analysis of recent literature on wills and the used methods, analysis of these methods and the methods that can be used instead are presented.

Keywords: Early Modern England, Prerogative Courts, The Will and Last Testament, Wills as Sources, The English Reformation.

Giriş

Avrupa'da 16.yy'da başlayan mezhep değişimini derinlemesine incelemek isteyen araştırmacılar için vazgeçilmez bir kaynak haline gelen vasiyetnameler Erken modern Avrupa tarihinde ve özellikle 16.yy. İngiliz tarihinde birçok alanda araştırma için kullanılmaya başlanmıştır. Kişilerin mal varlığı, yaşadığı bölge ve şehir, aile ve arkadaşları vb. unsurlarda araştırmacılara bilgi akışını sağlayan vasiyetnameler doğası gereği oldukça kişisel belgelerdir.

Bunun yanı sıra Reformasyon araştırmaları ve din tarihi için oldukça önemli olan vasiyetnameler birçok araştırmacı tarafından Erken modern dönemde başlayan kişisel mezhep değişimlerinin takibi ve ilgili vasiyetname sahiplerinin bu değişime olan tutumlarını yansıtması açısından tarih yazımında önemli bir kaynak olarak yerini almıştır. Bu önemli kaynak üzerine yapılan araştırmalar farklı sonuçları doğurmuştur.

Vasiyetnamelerin her bir bölümü üzerinde yapılan çalışma, vasiyetnamelerin onaylandığı miras işleri mahkemeleri farklı bilgi akışını sağlamış ve tartışmaları doğurmuştur. Bu tartışmalardan bir tanesi vasiyetnamelerin girizgâh ve vasiyetname sahiplerinin ruhlarını teslim ettiği bölümlerin dini araştırmalarda kullanılması ve kaynağın tarih yazımında birincil kaynak olarak kullanılmasının güvenilirliği üzerinedir. Özellikle İngiliz tarih yazımının çeşitli alanlarında kullanılan vasiyetnameler üzerine birçok inceleme metodu geliştirilmiştir ve geliştirilen metotlar üzerine tartışılmıştır.

Bu çalışma erken modern dönem İngiltere'sinde vasiyetnamelerin kullanımının yanı sıra vasiyetname nedir, ne gibi bölümlerden oluşur, miras işleri mahkemelerinin fonksiyonu, erken modern dönem İngiltere'sinde vasiyetnamelerde meydana gelen değişiklikler nelerdir, vasiyetnameler hangi çalışmalarda kullanılabilir, ne gibi metotlar kullanılabilir sorularına cevap vermektedir. Buna ek olarak bu makale, vasiyetnameler üzerine yapılan birçok tartışmayı ve metodu bir araya getirerek değerlendirmektedir.

I. Erken Modern Dönem İngiltere'sinde Vasiyetnameler

Erken modern dönem tarihi, din tarihi ya da özel olarak Reformasyon üzerine akademik çalışmalar yapan bireylerin kullanabileceği kaynaklardan bir tanesi vasiyetnamelerdir. Vasiyetname (the last will and testament) bireylerin mülklerini ve servetini yasal olarak kurum ya da kendilerinden sonrakilere bırakmak için kullanılan bir araçtır. Türkçe'de tek bir kelime ile ifade edilen vasiyetname İngilizce'de "the last will and testament" olarak adlandırılmaktadır.

Vasiyet, arzu, istek anlamına gelen bu iki kelimenin kullanımı birbirinden farklıdır. “Will” ya da “the last will” olarak adlandırılan kısım arsa ve ev gibi taşınmaz mallardan, “testament” olarak adlandırılan kısım ise para gibi kişisel taşınabilir mallardan ibarettir. 16. asırda İngilizce’de “will” olarak kullanılan vasiyetname hem taşınabilir hem taşınamaz malları kapsamaya başlamıştır. Erken modern dönemde yazılmış olan vasiyetnamelerin çoğu İngilizce olarak yazılmıştır ancak az miktarda da olsa Latince yazılmış olan vasiyetnameler de bulunmaktadır, bu tür vasiyetnameler “1500 yılından itibaren azalmaya başlamıştır.”¹

“Vasiyetnamelerin başlangıçta sözlü olarak bir şahidin önünde verilmeye başlanmıştır.”² Şifahi ya da sözlü vasiyetname olarak adlandırılan bu tür vasiyetnameler İngilizce’de “nuncupative will” olarak geçmektedir. Bu tür vasiyetnameler şahidin bildirdiği doğrultuda yazıya dökülürdü³ ancak erken modern dönem İngiltere’inde sözlü yerine daha çok yazılı vasiyetnameler çoğunlukta idi. İki tür vasiyetname türü bulunmaktadır, bunlar orijinal vasiyetname ya da kayıtlı kopyadır. Orijinal vasiyetname olarak adlandırılan belge bir kâtip tarafından parşömen ya da kâğıt üzerine yazılır, bu da onları dayanıklılık açısından kayıtlı kopya ile karşılaştırıldığı takdirde daha az rastlanır hale getirmektedir. “Orijinal kopya genellikle vasiyet sahibi tarafından imzalanmaktadır.”⁴ Kayıtlı kopya denilen vasiyetname ise vasiyetnamenin resmen onaylanması işleminden sonra elde edilen belgedir. Bu kayıtlar sayfalarca vasiyetnamenin kopyalandığı büyük bağlı defterlerdir. Birçok arşivin mikrofilm olarak elinde bulundurdukları vasiyetnameler orijinal değil kayıtlı kopyadır.⁵ Orijinal vasiyetname ve kayıtlı kopya arasındaki fark orijinal vasiyetnamenin vasiyet sahibinin imzasının ya da mührünün bulunabilmesidir, bu belgelerde bazen kâtipin de imza ya da mührü bulunabilir ancak kayıtlı kopyada imza ya da mühür bulunmamaktadır. Vasiyetnameler üzerinden araştırma yapacak olan bireylerin dikkat etmesi gereken önemli noktalardan biri her vasiyetnamenin kayıtlı kopyasının bulunmamasıdır. Bunun nedeni vasiyet hükümlerini gerçekleştiren kişinin gerekli ödeme yapmamasıdır. Ödeme yapılmadığı takdirde vasiyetname kopyalanmamaktadır. Orijinal vasiyetname ve kayıtlı kopya farklı kişiler tarafından yazılmaktadır. Bu nedenle kayıt işleminde katipler tarafından yapılan hatalara rastlanılabilmektedir. Bir vasiyetname üzerinde çalışma yapılırken rastlanılan problemler orijinal vasiyetnamenin bulunması dahilinde karşılaştırılarak çözülebilmektedir.

Vasiyetname vasiyet sahibinin vefatı sonucunda yürürlüğe giren bir geçici belgedir zira vasiyet sahibi ölmeden önce herhangi bir zamanda iptal edilebilen bir belgedir.⁶ Bu sebepten ötürü orta çağ ve erken modern dönemde vasiyetnameler genellikle bir birey ölmeye yakın ya da ölüm yatağında iken yazılırdı. Genellikle, vasiyetnamenin yazılmasının ardından bir yıl içerisinde vefat ederdi, orta çağda yazılan birçok vasiyetnamede vasiyetnamenin onayının bir yıldan az bir süre içerisinde yapıldığı görülmektedir bu da vasiyeti buyuran kişinin bir yıl içinde vefat ettiği

-
- 1 Judith Ford, “The Decline in the Use of Latin for Will- and Testament-making in Early Sixteenth-Century Bedfordshire,” *Reformation* 1 (1996), s. 138-148.
 - 2 A. Raymond Stuart, *Wills of Our Ancestors - A Guide for Family & Local Historians* (Barnsley: Pen & Sword Books, 2012), 3.
 - 3 Karen Grannum ve Nigel Taylor, *Wills and Other Probate Records: A Practical Guide to Researching Your Ancestors’ Last Documents* (National Archives, 2004), 5.
 - 4 Grannum ve Taylor, *Wills and Other Probate Records*, 18.
 - 5 Grannum ve Taylor, *Wills and Other Probate Records*, s.18.
 - 6 Nicholas Orme ed. *Cornish Wills: 1342-1540* (Exeter: Devon and Cornwall Record Society, 2007), 3.

anlamına gelmektedir. Erken modern dönemde de vasiyetnamenin onayının bir yıl içerisinde alındığı belgelerde görülmektedir. Ancak vasiyetnamenin yazılması ardından, bir yıl içerisinde vefat etmeyen vasiyetname sahibi de görülmektedir. “16.yy’da İngiltere’de Devonshire bölgesinde yaşayan Robert Browning vasiyetnamesini 3 Mayıs 1513 tarihinde yazmıştır ancak vasiyetnamenin kayıt tarihi 16 Haziran 1515’dir.”⁷ Bu örnek erken modern dönemde vasiyetname sahiplerinin vasiyetlerinin ölüm yataklarında yazılmadığına ancak ölmeye yakın ya da yaşlı ancak fiziksel olarak sağlıklı halde iken yazıldıkları gerçeğine ışık tutabilir.

Erken modern dönemde, bir bireyin ölümü üzerine mülkiyeti devretme ve miras alma konusunda geleneksel kurallar bulunmaktadır. Mülkiyet üç bölüme ayrılmıştır. Malın üçte biri otomatik olarak dul kadına, üçte biri çocuklara ve üçte biri “ölen bireye ait” kısım olup vasiyetname sahibinin istekleri doğrultusunda uygulanmaktadır. Arazi ve evleri içeren miras mülkleri de vardır ancak genellikle miras hukuku kapsamındadır ve vasiyette belirtilmesine gerek yoktur.

II. Erken Modern Dönem İngiltere’inde Vasiyetnamelerin Bölümleri ve Miras İşleri Mahkemeleri

Tipik bir vasiyetname sekiz bölümden oluşmaktadır. Bir vasiyetnamede karşılaşılan ilk bölüm “preamble”- girizgâh- olarak adlandırılır. Bu bölüm vasiyetname sahibinin kimin adına yazdığını gösteren bölümdür. Bu bölüm İngilizce ya da Latince yazılabilir. Bu kısım genellikle Tanrı’ya ithafen yazılır ve “In dei nomine Amen”⁸ ya da “In the name of God Amen”⁹ şeklinde belirtilir. 16.yy’dan itibaren vasiyetnamelerde farklı türde girizgahlara da rastlanmaktadır. In the Name of the High and Blessed Trinity”¹⁰, “In the Name of God So Be It”¹¹, bunların yanısıra Hz. İsa’ya ithafen yazılan girizgahlar da görülmektedir. Girizgâh bölümünün ardından vasiyetnamenin yazıldığı yılın verildiği bölüm gelmektedir. Bu kısım vasiyetnamelerde değişiklik göstermektedir ve iki şekilde yazılmaktadır. Takvimsel formda yazılan bu bölümde vasiyetnamenin yazıldığı gün, ay ve yıl verilmektedir, “the third day of May in the year of our lord God 1513”¹². Diğer bir form ise saltanat yılı olarak adlandırılan ve mevcut kral ya da kraliçenin hüküm sürdüğü yıl belirtilerek atılan tarihtir, “the eighteenth day of August, in the third year of the reign of our sovereign Lord King Edward the Sixth.”¹³

Bu bölümün ardından vasiyetname sahiplerinin kendilerini tanıttıkları kısım gelmektedir. Bu kısımda vasiyetname sahibinin adı ve soyadı, sağlık durumu, mesleği, kendi kilisesi ve cemaatindeki bölge genellikle belirtilmektedir. Vasiyetnamelerin en önemli bölümlerinden biri bireyin sağlığını belirttiği kısımdır zira vasiyetnamenin geçerli olabilmesi için bireyin akıl sağlığının ve hafızasının yerinde olması gerekmektedir. Erken modern dönemde, İngilizce yazılmış olan vasiyetnamelerde

7 TNA PROB 11/17/624.

8 TNAPROB 11/22/96.

9 TNA PROB 11/19/21.

10 TNA PROB 11/33/288. Türkçe çevirisi: Yüce ve Kutsal Üçlü Adına.

11 TNA PROB 11/20. Türkçe çevirisi: Tanrı Adına Öyle Olsun.

12 TNA PROB 11/17/624. Türkçe çevirisi: Tanrımızın 1513 yılının Mayıs ayının üçüncü günü.

13 TNA PROB 11/34/166. Türkçe çevirisi: Kral Altıncı Edward’ın saltanatının üçüncü yılında, Ağustos ayının on sekizinci günü.

bu kısım “whole of mind and good memory”¹⁴ ya da “remembrance” şeklinde belirtilir. İngiltere’de Orta çağda yazılan vasiyetnamelerde vasiyetname sahibinin fiziksel ya da akli sağlığını belirtmesi bir gereklilik idi ve oldukça yaygındı. 16.yy’da bu uygulama değişiklik göstermeye başladı. En sık rastlanan form “akli dengesi yerinde ancak fiziksel olarak rahatsız”¹⁵ değişiklik göstererek “whole of mind and of good remembrance”¹⁶ formunu almaya başladı. Bu yeni formda vasiyetname sahipleri yalnızca akli dengesinin ve hafızasının yerinde olduğunu bildirmeye başlamışlardır. Bu değişiklik 16.yy. İngiltere’inde vasiyetname oluşturma sürecinde değişiklik olup olmadığı sorusunu gündeme getirmiştir. Orta çağda, vasiyetname sahipleri vasiyetlerini genellikle ölmeye yakın ya da ölüm yataklarında bildirilerdi. Sağlık ile ilgili bölümün eklenmesinin nedeni (fiziksel ve akli) vasiyetnamenin geçerli olup olamayacağının kanıtı olmasıdır. Vasiyetname sahibi akli olarak sağlıklı değil ise vasiyetname yazması mümkün değildi. 16.yy’da fiziksel sağlık bildirim vasiyetnamelerde görülmemeye başlanmıştır. Bu da vasiyetname sahibinin vasiyetini fiziksel olarak sağlıklı iken mi yoksa sağlıklı iken mi yazdığı sorusunu gündeme getirmiştir.

Sağlık ile ilgili bilgilerin verilmesinin ardından İngilizce’de “committal” olarak adlandırılan, vasiyetname sahiplerinin ruhlarını teslim ettiği kısım gelmektedir. Vasiyetnamelerde iki tür teslim bulunmaktadır. Bunlardan biri ruhun Tanrı’ya, Meryem Ana’ya ve Azizlere teslimi¹⁷ bir diğeri ise bedeninin gömülmek istenen kiliseye teslimidir. Bu bölüm orta çağda oldukça değişmez bir formüle sahiptir. Ancak erken modern dönem İngiltere’si için bu söz konusu değildir. 16.yy’a kadar en çok kullanılan ve en alışılmış ifade geleneksel ya da Katolik olarak adlandırılan formül idi. Bu kullanılan formülde vasiyetname sahibi ruhunu Yüce Tanrı’ya, Meryem Ana’ya ve Azizlere teslim ederdi. Birkaç istisna dışında 16.yy. İngiltere’inde – 1534 yılına kadar – vasiyetnameler aynı söyleyişe sahiptir. Bu istisnai durum Cambridgeshire’de yaşamış olan William Fyndern’in 5 Mayıs 1516 tarihli vasiyetnamesinde görülmektedir. William Fyndern ruhunu Baba, Oğul ve Kutsal Ruh’a¹⁸ teslim etmiştir. Bu 16.yy’ın ilk çeyreğinde nadir olarak görülebilecek bir söyleyiştir.

Ruhların teslim edilmesinin ardından vasiyetname sahipleri vasiyet etmek istedikleri mal ve mülklerini belirtirler. İngilizce’de “bequests” olarak adlandırılan bu kısım hak sahiplerine göre ikiye ayrılmaktadır. Vasiyetname sahibi genellikle önce dini mirasını belirtir ardından aile bireylerine ve arkadaşlarına bıraktığı mal ve mülklerini belirtir. Mirasın yazıldığı bölüm bir vasiyetnamenin orta kısmıdır ve uzunluğu değişiklik gösterir. Yalnızca birkaç cümleden oluşabileceği gibi on ya da daha fazla sayfadan oluşan vasiyetnameler de bulunmaktadır. Dini miraslar genellikle kiliseye ve ruhban sınıfına bırakılan miraslardır.

“Aynı şapelin onarımı için bıraktığım miras, 6s 8d. Söz konusu kilisenin yüksek sunağına bıraktığım miras 40s yasal İngiliz parası. Adı geçen kasabada bulunan Aziz Gregory kilisesinin olan surdaki Kutsal Haç Kardeşliğine bıraktığım miras 3s 4d. Ayanı kasabadaki Aziz Bakire Meryem Kilisesi’nde bulunan Aziz Bakire Katherine kardeşliğine bıraktığım miras 6s 8d. Aziz Peter

14 The National Archives (Ulusal Arşiv), Canterbury Miras İşleri Mahkemesi PROB 11/21 serisindeki vasiyetnameler. Belge Referansı: 32 Türkçe çevirisi: akli bütün, hafızası iyi.

15 İngilizcesi: Whole of mind and sick in body

16 TNA PROB 11/17. Türkçe çevirisi: Akli bütün, hatırlaması iyi.

17 Peter Franklin, *Some Medieval Records for Family Historians: An Introduction to the Purposes, Contents and Interpretation of Pre-1538 Records Available in Print* (Birmingham: Federation of Family History Societies, 1994), 85.

18 TNA PROB 11/18/582.

kilisesindeki Aziz John sunağının onarımı için bıraktığım miras 3s 4d. Northampton’da bulunan Baş Melek Aziz Michael kilisesinin onarımına ait miras 3s 4d. Northampton’da Aziz James End’de bulunan Aziz Margaret kilisesinin onarımı için bıraktığım miras 3s 4d. Brykkesworth bölge kilisesinin onarımı için bıraktığım miras 3s 4d. Brampton bölge kilisesinin onarımı için bıraktığım miras 3s 4d. Dallington bölge kilisesinin onarımı için bıraktığım miras 3s 4d. Northampton’da bulunan dilenci tarikatlarında bulunan kardeşlerin her birine bıraktığım miras 10s, böylece belirtilen her bir tarikat ölümünden hemen sonra ruhumun sağlığı için bir “Trinomelis” söyleyebilirler. Ölümümün hemen ardından uygun bir papazın, ölümümün ardından tam bir yıl boyunca, ruhumun ve ebeveynlerimin ruhlarının sağlığı ve aramızdan ayrılan tüm imanlılar için söz konusu Aziz Petrus Kilisesi’nde Kutsal Bakire Meryem’in şapelinde her gün ayin yapmasını diliyorum. Sözü edilen papazın 100s payını para ile almasını arzu ediyorum.”¹⁹

Yukarıda verilen ve dini mirasın bırakıldığı vasiyetname 4 Aralık 1475 tarihinde yazılmış olup Northampton’da yaşamış olan Ralph West’e aittir. Bu örnekte görüldüğü gibi vasiyetname sahipleri dini miraslarını kiliselere ve cemiyetlere nakit olarak bırakırlardı.²⁰ Bu mirasın miktarı ve ne için bırakıldığı da örnekte verildiği gibi yazılırdı. Bırakılan nakit genellikle kiliselerin tamiri ve ruhban sınıfının ve cemiyetlerin vefat eden kişinin ruhunun azap çekmemesi için dua okunması arzulanarak verilir. Bu uygulama özellikle 15. yy. İngiltere’inde oldukça yaygındı. Vasiyetname sahipleri para dışında koyun, öküz, kalas, buğday, tohum, arpa, taş, tuz, balık, mücevher, yüzük, gümüş ve kalaylı tabak, ipek, saten, bunlara ek olarak mütevazı ev eşyaları ya da hayvancılık ve el sanatları aletlerini de miras olarak bırakmıştır.”²¹ Dini miraslar, kilise için önemli bir gelir kaynağı olmuştur, bunun yanısıra ruhlarının lanetlenmesinden ve Araf’ta kalmasından korkan vasiyetname sahipleri için de dini miraslar kiliseler için olduğu kadar kendileri için de önemlidir. “İnsanlar, kralları 8. Henry gibi, Mesih’in Aşai Rabbani Ayini’ndeki gerçek varlığının kabul edildiği geleneksel Katolik doktrinine inanmışlardır.”²²

Dini ve aile, arkadaşlara bırakılan mirasların belirtilmesinin ardından vasiyetname sahibi ölümünden sonra vasiyet hükümlerini gerçekleştirecek bir ya da daha fazla kişiyi görevlendirir. Buna ek olarak bazı vasiyetname sahipleri hükümleri gerçekleştirecek kişilere yol göstermesi için bir müfettiş de görevlendirebilir. Tipik bir vasiyetnamede şahitlerin de isimleri bulunmaktadır ve genellikle ikiden fazladır. Vasiyetnamelerin kayıtlı kopyalarında şahitlerin ardından vasiyet onayı yer alır. İngilizce’de “probate” ve Latince’de “probatum” olarak adlandırılan bu kısım vasiyetnamenin geçerliliğinin resmi olarak tanınması anlamına gelmektedir. İngiltere’de orta çağ ve erken modern dönemde yazılan vasiyetnamelerin onay kısmının dili Latince’dir. “Bir vasiyetnamenin resmi olarak tanınması için vesayet mahkemesi vasiyetnamenin uygun şekilde tanıklık edildiğinde, tahrif edilmediğine ve diğer yasal gerekliliklere uyduğuna ikna olması gerekmektedir.”²³ Vasiyet

19 Dorothy Edwards, *Early Northampton Wills: Preserved in Northamptonshire Record Office* (Northamptonshire: Publication of the Northamptonshire Record Society, 2005), 67.

20 İlgili örnekte verilen para birimleri vasiyetnamelerde kısaltılarak verilmiştir. S harfi ile kısaltılan para birimi solidus, shilling’dir. D harfi ile kısaltılan para birimi ise denarius, penny’dir. Solidus orijinali Antik Roma döneminde kullanılan oldukça saf bir altın sikkedir. Bunun yanısıra Denarius ise gümüş bir sikkedir.

21 J. J. Scarisbrick, *The Reformation and the English People* (Oxford: Blackwell, 1998), 3.

22 Brian Moynahan, *Book of Fire - William Tyndale, Thomas More and The Bloody Birth of the English Bible* (London: Little, Brown Book Group, 2011), no pagination.

23 A. Raymond Stuart, *Wills of Our Ancestors - A Guide for Family & Local Historians* (Barnsley: Pen &

hükümlerini yerine getiren kişi vasiyetname resmi olarak tanınmadan herhangi bir işlem yapamaz. Vasiyetname sahibi tarafından seçilen vasiyet hükümlerini yerine getirmesi beklenen kişiler vasiyetnameyi kilise mahkemesine götürerek alınan servis karşılığında belirli miktarda ödeme yaparlar. Bu işlemden sonra vasiyetname onaylanır. Çok yaygın olarak belgelerde bulunmasa da erken modern dönem İngiltere’inde, özellikle 1509 ve 1553 yılları arasında, vasiyetname onayının devamında vasiyetname eki bulunur. İngilizce’de “codicil” olarak adlandırılan bu kısım eklemeler veya değişiklikler sağlayan vasiyet niteliğinde bir belgedir.

Vasiyetname sahibinin ölümü ardından vasiyetnamelerin geçerlilik kararını / onayını veren üç çeşit mahkeme bulunmaktadır, bunlar: Canterbury Bölgesi Miras İşleri Mahkemesi, York Bölgesi Miras İşleri Mahkemesi ve Başdiyakoz Mahkemeleridir. Canterbury Bölgesi Miras İşleri Mahkemesi İngiltere ya da Galler’in güney ve iç kesimlerinde yaşayan vasiyetname sahipleri ile ilgilenmektedir.²⁴ Bu bölgelerin bazıları “Berkshire, Buckinghamshire, Cambridgeshire, Cornwall, Derbyshire, Devon, Dorset, Essex, Gloucestershire, Hampshire, Herefordshire, Hertfordshire, Huntingdonshire, Kent, Leicestershire, Lincolnshire, Londra, Middlesex, Norfolk, Northamptonshire, Oxfordshire, Rutland, Shropshire, Somerset, Staffordshire, Surrey, Sussex, Suffolk, Wales, Warwickshire, Wiltshire ve Worcestershire’dir.”²⁵ “Makul ölçüde zengin”²⁶ olan vasiyetname sahiplerinin vasiyetnameleri Canterbury Bölgesi Miras İşleri Mahkemesi’nde onaylanır. York Bölgesi Miras İşleri Mahkemesi Canterbury Bölge Mahkemesi ile aynı işleve sahiptir. Cheshire, Cumberland, Durham, Lancashire, Northumberland, Nottinghamshire, Westmoreland ve Yorkshire²⁷ bölgelerinde yaşayan “makul ölçüde zengin”²⁸ vasiyetname sahiplerinin vasiyetnameleri York Bölgesi Mahkemesi’nde onaylanır. Eğer vasiyetname sahibi birden fazla başdiyakozun idaresi altındaki bölgede mal ve mülke sahip ise vasiyetname Piskoposluk Mahkemesi tarafından onaylanır.²⁹

III. Vasiyetnamelerin Tarih Araştırmalarında Kullanılması

Kilise için, “Tanrı’nın yeryüzündeki görevlisi olarak, vasiyetnameleri Tanrı’nın dünyadaki çalışmasını teşvik etmek ve desteklemek için kullanmak Hristiyan’ın görevidir.”³⁰ Vasiyetnameler kaynak olarak oldukça kişisel belgelerdir ve aile tarihi ve yerel tarih çalışan tarihçilerin üzerine çalıştıkları zamanı daha yakından incelemelerine yardımcı olurlar. Bizi atalarımıza ve kadın, erkek zihnine diğer kaynakların elveremeyeceği kadar yaklaştırırlar. Vasiyetnameler üzerine çalışan Dr. Burgess “Vasiyetnameler, tarihçilere sıradan erkek ve kadınların yaşamlarının ve inançlarının en

Sword Books, 2012), 21.

24 Bu makalede spesifik olarak İngiltere’den bahsedilmektedir ancak bilinmesi gerekir ki İngiltere’de geçerli olan tüm gelenek ve kurallar Galler için de geçerlidir. Bu çalışmanın dahil edildiği yüzyıllarda İskoçya bir krallıktı ve günümüz Britanya’sına dahil değildi. Bu nedenle İskoçya çalışmama dahil edilmemiştir.

25 Karen Grannum ve Nigel Taylor, *Wills and Other Probate Records: A Practical Guide to Researching Your Ancestors’ Last Documents* (National Archives, 2004), 14.

26 Grannum ve Taylor, *Wills and Other Probate Records*, 14.

27 Grannum ve Taylor, *Wills and Other Probate Records*, 14.

28 Grannum ve Taylor, *Wills and Other Probate Records*, 14.

29 Grannum ve Taylor, *Wills and Other Probate Records*, 14.

30 Caroline Litzenberger, *The English Reformation and the Laity: Gloucestershire, 1540-1580* (Cambridge: Cambridge University Press, 2002), 171.

azından bir yönünün ayrıntılı bir anlayışını sağlar”³¹ diyerek vasiyetnamelerin kullanımının tarihi araştırmalardaki önemini belirtmiştir. Vasiyetnameler sadece erken modern dönemde insanların elden çıkardığı mülk ve serveti ortaya çıkarmakla kalmaz, aynı zamanda tarihçilerin hayata, ilişkilere, geleneklere, dini inanca ve kişisel dindarlığa tanıklık etmelerini sağlar. 16.yy. İngiltere’sinin dini tarihini araştırmak isteyen tarihçiler, din ve kişisel dindarlığın derin bir şekilde anlaşılmasını sağladıkları için vasiyetnameler üzerinde daha fazla çalışma yapmaya başlamışlardır. Ruhban sınıfından olmayanların dindarlığını yansıtmaları açısından vasiyetnamelerin geçerliliği konusunda birçok argüman vardır. Dr. Champion “Yazılan vasiyetnamelerin vasiyetname sahiplerinin arzularını ve dini tutumlarını ne ölçüde yansıttığını sorgulamıştır.”³² şeklinde belirtmektedir. Bir vasiyetname sahibinin vasiyetini etkileyebilecek birkaç unsur bulunmaktadır. Aile üyeleri, arkadaşlar, katiplik görevini üstlenen rahip, vasiyetname sahibinin sahip olduğu hastalığın ciddiyeti, Araf Düşüncesi vb. etkenler, unsurları küçümsenemeyecek etkenlerdir. Buna ek olarak bu unsurlar kişisel dindarlığın tahlil edilmesi açısından bir vasiyeti tamamen geçersiz kılamaz. Uygun bir metodoloji ile girizgahların ve vasiyetname sahiplerinin ruhlarını teslim ettiği kısımların analiz edilmesi sonucu, tarihçilerin kişisel dindarlık ve inançlara yönelik tutumu incelemesi mümkündür. Vasiyetnameler din çalışmalarının yanısıra cinsiyet, istihdam ve yaşamsal coğrafyanın analiz edilmesine de fayda sağlamaktadır. Standart bir vasiyetname cinsiyet, ikamet yeri, ilçe, mülk, servet ve vasiyetname sahibinin yakınları hakkındaki bilgi verir. Vasiyetnameler sıklıkla dini araştırmalar için kullanılsa da bu kaynaklar üzerinden toplumsal cinsiyet çalışmaları, popülasyon çalışmaları, bölgesel araştırmalar, ekonomik çalışmalar, aile tarihi araştırmaları ve meslek araştırmaları yapılabilmektedir ve bu açıdan zengin kaynaklardır. Vasiyetnameler doğaları gereği hem değerli hem de tartışmaya açık kaynaklardır bu nedenle vasiyetnameler birincil kaynak olarak kullanırken ve bu kaynaklar üzerinden beyanda bulurken araştırmacıların dikkatli olması gerekmektedir. Bu kaynakların girizgâh ve vasiyetname sahiplerinin ruhlarını teslim ettiği kısım standartlaştırılmış bir formatta olsa da belgeler standartlaştırılmamıştır. Dr. Champion “Vasiyetnameler standart bir formül izlemiştir.”³³ diye belirtmiştir ancak 16.yy. İngiltere’sinde, özellikle papalık politikasının reddedilmesinden sonra, çeşitli formüller uygulanmıştır. Vasiyetnameler üzerinden yüzde yüz bir yargıya varmak mümkün değildir. Dr. Burgess “Vasiyetnamelere güvenen tarihçi asla kesinlikten yararlanamaz.”³⁴ diye belirtmiştir. Bunun en önemli sebeplerinden bir tanesi bir vasiyetnamenin vasiyetname sahibinin hür iradesi ile mi yazıldığı yoksa rahibin etkisi altında mı yazıldığını belirlemenin kolay bir yolunun olmamasıdır. Aynı bölgede ya da şehirde yaşayan vasiyetname sahiplerinin kullandıkları formül ve ilgili rahip takip edilerek bunun sonucuna ulaşılabilir. 1549 yılında Leicestershire bölgesinde yazılmış üç tane vasiyetname bulunmaktadır ve formülleri birbirinden farklıdır. William Turville’in vasiyetnamesinin girizgahı geleneksel ve en sık rastlanan

31 Clive Burgess, “Late Medieval Wills and Pious Convention: Testamentary Evidence Reconsidered,” içinde *Profit, Piety and the Professions in Later Medieval England*, ed. Michael Hicks (Gloucester: Alan Sutton, 1990), 14.

32 Matthew Champion, “Personal Piety or Priestly Persuasion: Evidence of Pilgrimage Bequests in the Wills of the Archdeaconry of Sudbury, 1439-1474,” *Peregrinations: Journal of Medieval Art and Architecture* 3, no. 3 (2012): 71.

33 Champion, “Personal Piety or Priestly Persuasion,” 72.

34 Clive Burgess, “Late Medieval Wills and Pious Convention: Testamentary Evidence Reconsidered,” içinde *Profit, Piety and the Professions in Later Medieval England*, ed. Michael Hicks (Gloucester: Alan Sutton, 1990), 15.

girizgâh olan “In Dei Nomine Amen”³⁵ olarak Latince yazılmıştır. Diğer iki vasiyetnamenin girizgâh dili ise İngilizce yazılmıştır ve kullanılan formül geleneksel formülden farklıdır. John Staesmore’nin vasiyetnamesinin girizgâh bölümü bulunmamaktadır ve bu alışılmışın dışındadır.

Vasiyetname direkt olarak tarih bilgilendirmesi ile başlamaktadır. 1549 yılından, Leicestershire bölgesinden olan ve Randolphi Woode'ye ait olan diğer bir vasiyetnamenin girizgahı ise "In the Name of the High and Blessed Trinity"³⁶ ile başlamaktadır. Aynı yıl ve bölgedeki üç farklı vasiyetnamede yer alan bu üç girizgâh örneği, yüzde yüz kesinlik olmasa da ilgili rahibin etkisinin vasiyetname sahiplerinin üzerinde olmadığını göstermektedir.

Din tarihini ya da kilise tarihini vasiyetnameler üzerinden incelemenin en avantajlı yanı kategorize edilebilir olmalarıdır. Vasiyetnameleri belirli bir sınıflandırma üzerinden kategorize ederek incelemek mümkündür. Cinsiyet çalışmaları, bölgesel çalışma, dini ya da ekonomik çalışma yapılmak istendiği takdirde vasiyetnameler ilgili çalışma için sınıflandırılarak, örneğin şehir-şehir ya da bölge-bölge, yıllar içindeki değişim rahatlıkla gözlemlenebilmektedir.

Vasiyetnameler Reformasyon ya da Reformasyon Öncesi çalışmaları için çok önemli kaynaklardır. Tarihçilerin İngiliz Reformu sırasında dini değişimin kanıtlarını izlemelerine yardımcı olurlar ve belirli bölgelerin Reformasyon hareketinden ötürü mü yoksa kralların baskısından ötürü mü etkilendiğine dair sorulan en değerli soruya ışık tutarlar.

IV. Vasiyetnamelerin Birincil Kaynak Olarak Kullanılması ve Kullanılan Metotlar

1. Kullanılan Metotlar Üzerine Tartışmalar

Vasiyetnameler üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların bir kısmı vasiyetnamelerin birincil kaynak olarak kullanılmasına olumsuz bir şekilde yaklaşıp da bazı araştırmacılar vasiyetnamelerin eşsiz ve zengin kaynaklar olduğunu ve kullanılabilirliğini savunmuştur. Michael L. Zell, "Fifteenth and Sixteenth Century Wills as Historical Sources" adlı makalesinde dini girizgahların tarihçiler tarafından popüler dini inançlarındaki değişiklikler için iyi bir rehber olarak kullanılabileceğini³⁷ belirtmiştir. Dini girizgahlar ilgili vasiyetname sahiplerinin kişisel inançlarını anlama açısından teorik olarak önemli kaynaklar olsa da Zell, "tarihçilerin girizgahları büyük bir dikkatle ele almaları gerektiğini zira ilgili vasiyetnamenin kimin tarafından yazıldığından tam olarak emin olunamadığını"³⁸ vurgulamıştır. Pek çok tarihçinin katiplerin vasiyetnameler üzerine tartıştığı gibi Zell'de girizgâh bölümünün vasiyetname sahibinin mi yoksa ilgili kâtabin mi ürünü olduğundan emin olunamayabileceğinden, girizgahların muğlak oluşunu da belirtmiştir. Girizgâh bölümünü 16.yy'da kişisel inancı tespit etmenin bir yolu olarak kullanmanın tartışmalı yönlerinden bir tanesi bunların sınıflandırılmasıdır.

"1530'ların sonlarından itibaren vasiyetnameler, Kutsal Bakire Meryem ve Azizlerin şefaatinin çağrıştıran geleneksel Roma Katolik formülünü bırakmaya başlamıştır. Bunun yerine, Bakire veya Azizler'den söz etmeyen, geleneksel kullanımın dışında bir formül ve kurtuluş hakkında özel olarak Protestan fikirleri öneren formüllerle değiştirilmeye başlanmıştır."³⁹

36 TNA PROB 11/33/288. Türkçe çevirisi: Yüce ve Kutsanmış Üçlü Adına.

37 Michael L. Zell, "Fifteenth- and Sixteenth Century Wills as Historical Sources," *Archives* 14, no. 62 (1979): 69.

38 Zell, "Fifteenth- and Sixteenth Century Wills as Historical Sources," 69.

39 Zell, "Fifteenth- and Sixteenth Century Wills as Historical Sources," 69.

16.yy'da, 8. Henry döneminde, özellikle 1530'dan sonra, insanlar ruhlarını Tanrı'ya bırakmaya başlamışlardır, bu Katolik ya da geleneksel formül kullanılarak yazılan vasiyetnamelerin tarzının bozulduğunu göstermektedir. Katolik formülünü kullanmayan vasiyetname sahiplerinin Protestan olma olasılığı yüksektir. Michael L. Zell, "The Use of Religious Preambles as a Measure of Religious Belief in the Sixteenth Century" adlı makalesinde girizgâh kısmını kategorize etmiştir. Zell'e göre bu kısım üç formdan birini alabilir.⁴⁰ Bunlar Katolik, geleneksel olmayan ve Protestan formlarıdır. Geleneksel olmayan girizgâhlar Katolik girizgâhların basitleştirilmiş halidir. Bu nedenle vasiyetname sahibinin ruhunu yalnızca Yüce Tanrı'ya bırakması geleneksel değildir ancak yine de Katolik bir vasiyetname yazma şeklidir. Zell'in Protestan olarak adlandırdığı form girizgâh bölümlerinden değil ancak vasiyetname sahiplerinin ruhlarını teslim ettikleri ve İngilizce'de "committal" olarak adlandırılan kısımdan edinilebilir. Protestan formunda vasiyetname sahipleri Mesih'ten kurtuluşları için merhamet dilenirler. Martin Heale *The Abbots and Priors of Late Medieval and Reformation England* adlı kitabında;

"8. Henry'nin hükümdarlığının son yıllarında sağ kalan diğer vasiyetnameler eski başrahipler ve manastır başrahiplerinin doğuştan gelen muhafazakarlıklarını göstermektedir. Çoğu ruhban sınıfı üyesi geleneksel girizgâh formülünü kullanarak ruhlarını Tanrı'ya, Kutsal Bakire'ye ve Göklerin Topluluğuna bırakmıştır."⁴¹ bilgisini vermektedir.

Martin Heale bu çalışmasında birçok araştırmacının da belirttiği Katolik ya da geleneksel girizgâh ve vasiyetname sahiplerinin ruhlarını teslim ettiği kısmın formülünü ve bu kısımların kategorize edilebilirliğini savunmuştur.

Claire Cross, "The Development of Protestantism in Leeds and Hull, 1520-1640: The Evidence from Wills" adlı makalesinde "vasiyetnamelerin güvenilirliği konusundaki çekinceye rağmen kişisel yazışmaların yokluğunda, dini eğilimleri ölçmek için tek makul ve kapsamlı kaynaklar vasiyetnamelerdir."⁴² diye belirtmiştir. Cross, vasiyetname sahiplerinin kişisel dindarlıklarını ve inançlarını analiz etmede vasiyetnamelerin din tarihi çalışan tarihçiler açısından çok önemli bir kaynak olduğunu bu çalışmasında vurgulamaktadır. Cross aynı makalesinde vasiyetname sahiplerinin aşağı yukarı 1540 yılına kadar Leeds'de ruhlarını Tanrı'ya, Aziz Meryem'e ve Cennetteki tüm Azizlere bıraktıklarını belirtmiştir. İlahi okutmak ve ayin için para bağışlanan sunak ya da şapellerin 6. Edward döneminde inihalinden sonra Aziz Meryem ve diğer Azizler Leeds ve Hull'da vasiyetnamelerden kaybolmaya başlamıştır. Leeds'de yazılan vasiyetnamelerin çoğunda kaybolmaya başlayan Aziz Meryem ve diğer Azizlerin kullanımı Kraliçe Mary'nin restorasyonu sonucu geri dönmüşlerdir. Cross'un makalesinde açıkça yapılan bir vasiyetname sınıflandırması bulunmamaktadır ancak vasiyetname sahiplerinin ruhlarını teslim etmelerinin geleneksel yolunun değiştiği ve bu bireylerin ruhlarını yalnızca Tanrı'ya teslim ettikleri aşikardır. Bu değişim Cross'unda belirttiği gibi "açıkça Protestan"⁴³ formülü olarak tanımlanabilir.

Eamon Duffy, *The Stripping of the Altars, Traditional Religion in England, 1400-1580* adlı

40 Michael L. Zell, "The Use of Religious Preambles as a measure of Religious Belief in the Sixteenth Century", *Historical Research*, 50 (1977): 246, <https://doi.org/10.1111/j.1468-2281.1977.tb01720.x>

41 Martin Heale, *Abbots and Priors of Late Medieval and Reformation England* (Oxford: Oxford University Press, 2016), 366.

42 Claire Cross, "The Development of Protestantism in Leeds and Hull, 1520-1640: The Evidence From Wills", *Northern History* 18, no. 1 (1982): 230. <https://doi.org/10.1179/007817282790176681>

43 Cross, "The Development of Protestantism in Leeds and Hull," 232.

kitabında Reformun etkisini vasiyetnameler aracılığıyla araştırılmasını tartışmıştır.

“Dinsel değişimin kanıtını arayan tarihçiler daha çok vasiyetname sahibinin ruhunu Tanrı’ya adadığı ancak sıklıkla da malını ruhunun sağlığı için elden ilgili kişi ya da kurumlara vermeden önce Azizlere adadığı Tudor vasiyetnamelerinin girizgahlarına odaklanma eğilimindedirler. Bu tür girizgahların ifadelerindeki kaymalar, örneğin Azizlerden herhangi bir şekilde bahsedilmemesi, yalnızca Mesih’in erdemlerine güvenmenin ifade edilmesi, iyi işlerin değerinin reddedilmesi gibi, Protestan inancının bir işaretidir.”⁴⁴

Duffy vasiyetnameleri kategorize etmemiş olsa bile, Azizlerin vasiyetnamelerin girizgahlarından çıkarılmasının geleneksel / Katolik vasiyetname yazımının reddedildiğine işaret edebileceği fikrini destekliyor gibi görünmektedir. Başka bir deyişle, Katolik vasiyetname yazım formülünü uygulamayan vasiyetname sahiplerinin Protestan olma olasılıkları yüksektir.

Vasiyetnamelerin kişisel inançlarının istatistiksel analizinde vasiyetnameleri kullanmanın öncülerinden olan A.G. Dickens, “The Early Expansion of Protestantism in England 1520-1558” adlı makalesinde vasiyetnameleri kategorize ederek eklemiştir;

“Geleneksel vasiyetnameler vasiyetname sahiplerinin ruhunu Cennetteki Azizlere bırakmasıyla başlarken, Protestan tipi bu uygulamayı doğal olarak bir kenara bırakıp vasiyetname sahibinin ruhunu Tanrı’ya ya da Mesih’e bıraktığını gösterir.”⁴⁵

Dickens, bazı tarihçilerin aksine, kişisel inançlar hakkında istatistiksel bir sonuç elde etmek adına vasiyetnameler üzerinden din tarihi incelemelerini desteklemiştir ve kendisi de kişisel inançlar üzerine olası görüşleri görebilmek adına vasiyetnameleri kategorize etmiştir.

Caroline Litzenberger, *The English Reformation and the Laity: Gloucestershire, 1540 – 1580* adlı kitabında çalışmayı bir adım öne taşıyarak vasiyetnameleri üç farklı biçimde kategorize etmiştir. Kategorilerini “Geleneksel (Traditional), Belirsiz (Ambiguous) ve Protestan (Protestant)” olarak adlandırmıştır.⁴⁶

Tablo 1 –Caroline Litzenberger tarafından yapılan girizgâh kategorizasyonu

Geleneksel	Bakire Meryem ve/veya Cennetin Kutsal Topluluğu
Belirsiz	Yüce Tanrı ve / veya İsa Mesih
Protestan	Doğrudan Tanrı'ya hitap eden vasiyetname sahibi

Litzenberger geleneksel olarak adlandırdığı kategoriye vasiyetname sahibinin ruhunu Meryem Ana’ya ve/ya da Kutsal Cennet Topluluğuna teslim edenleri eklemiştir. Belirsiz olarak adlandırdığı kategoriye, Tanrı’ya ve/ya da Hz. İsa’ya teslim edenleri, Protestan olarak adlandırdığı kategoriye ise direkt olarak Tanrı’ya teslim edenleri eklemiştir ve araştırmalar için kendi metodunu geliştirmiştir.

44 Eamon Duffy, *Traditional Religion in England, 1400-1580* (New Haven: Yale University Press, 2005), 505.

45 A. G. Dickens, “The Early Expansion of Protestantism in England 1520-1558,” *Archiv für Reformationsgeschichte*, 78 (1978): 187-222, <https://doi.org/10.14315/arg-1987-jg10>.

46 Caroline Litzenberger, *The English Reformation and the Laity: Gloucestershire, 1540-1580* (Cambridge: Cambridge University Press, 2002), 172.

Geliştirilen bu metot üzerinden birçok çalışma yapılmış olmasına karşın vasiyetnamelerin girizgâh bölümlerinin bu şekilde sınıflandırılmasında bazı eksiklikler bulunmaktadır.

Geleneksel (Traditional) olarak kategorize edilen vasiyetnamelerin girizgâh ya da ruhların teslim edildiği kısımda vasiyetname sahibi ruhunu Tanrı'ya, Meryem Ana'ya ve Azizlere teslim eder. Bu kategori birçok tarihçi tarafından aynı şekilde kullanılmaktadır ve tartışmasız bir şekilde kabul edilmiştir. Bu sınıflandırma İngiltere'de 1529 yılına kadar çoğunlukla kullanılmıştır.

Belirsiz (Ambiguous) olarak kategorize edilen vasiyetnamelerin girizgâh ya da ruhların teslim edildiği kısımda vasiyetname sahibi ruhunu "Tanrı ve Meryem Ana'ya", "Tanrı ve Azizlere" ya da "Tanrı, Hz. İsa, Meryem Ana ve Azizler'e" teslim eder. Bu sınıflandırmanın belirsizliğinin nedeni insanların ruhlarını geleneksel sınıflandırma olan "Tanrı, Meryem Ana ve Azizlere" teslim etme formülünün dışına çıkmış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu da kişisel dindarlığın incelenmesini zorlaştırmaktadır. Geleneksel olarak kategorize edilen formül içerisinde bir unsurun çıkarılması ya da Hz. İsa'nın eklenmesi 16.yy'da ortaya çıkan Refomasyon ya da Lolardlığın etkisini gösterebilir. Vasiyetname sahiplerinin geleneksel kategoriden iki unsuru kullanarak (Tanrı ve Meryem Ana ya da Tanrı ve Azizler) eksik bir şekilde kullanım yapmaları hala geleneksel sınıflandırmaya bağlı olduklarını ya da karşı geldiklerini gösterebilir, bu nedenle bu kategori altındaki kullanımlar belirsiz olarak adlandırılmıştır. Caroline Litzenberg ruhun Tanrı ve Hz. İsa'ya teslim edilmesini belirsizlik olarak kategorize etmiştir. Ancak bu sınıflandırmada dikkat edilmesi gereken nokta geleneksel olarak kategorize edilen kullanımın bozulmasıdır. Katolik inancında Meryem Ana'nın ve Azizlerin önemi göz önünde bulundurulduğunda, ruhun Tanrı ve/veya Hz. İsa'ya teslimi belirsizliği değil geleneksel kullanımın dışına çıktığını göstermektedir.

Protestan olarak kategorize edilen vasiyetnamelerin girizgâh ya da ruhların teslim edildiği kısımda vasiyetname sahibi ruhunu Hz. İsa'ya, Baba Oğul ve Kutsal Ruh'a ve Tanrı'ya ya da hem Tanrı hem de Hz. İsa'ya teslim eder. Dickens da Tanrı ve Hz. İsa'nın girizgâh ya da ruhun teslim edildiği kısımda kullanılmasını Protestan bir unsur olarak sınıflandırmıştır. Geleneksel vasiyetnamelerde kullanılan Meryem Ana ve Azizlerin kullanımdan çıkarılması olası bir Protestan sempatisizliğine işaret edebilir. Yaygın Katolik uygulamasına göre, Azizler ve Meryem Ana, Tanrı ile tebaaları arasında önemli bir aracılık rolü oynamaktadırlar ve aralarındaki doğrudan bağlantıya bir derece engel olurlar. Protestanlık inancına göre Tanrı ile tebaası arasında bir aracı olmamalıdır. Bu nedenle, vasiyetname sahipleri Protestan sempatisini göstermek amacı ile geleneksel vasiyetname yazma biçimini kullanmayı bırakmaya başlamışlardır. Son araştırmalardan farklı olarak, özellikle yaptığım araştırmalar sonrası 1529 ve 1553⁴⁷ yılları arasında ruhun Tanrı, Hz. İsa ve Baba Oğul Kutsal Ruh'a teslimlerin artması sonucu, bu unsurları Protestan sınıflandırmasına eklemeyi uygun bulmaktayım.

Litzenberger ve onun metodunu araştırmalarında kullanan tarihçiler, kategorileri Geleneksel, Belirsiz ve Protestan olarak sınırlandırarak ve sınıflandırmaları aynı şekilde kullanarak iyi bir sonuç elde edememiş olabilirler. Araştırmaların daha iyi sonuç vermesi açısından bir kategorinin daha eklenmesinin belirsizliği ortadan kaldıracağını düşünmekteyim. Şu ana kadar üzerinde çalışılmamış

47 Luther'in 95 Tez'ini yayınlamasının ardından 1529 yılında İngiltere'de vasiyetnamelerde gözle görülür şekilde Protestan sempatisi başlamıştır ve ilk Protestan kral olan 6. Edward'ın ölüm yılı olan 1553 yılına kadar artarak devam etmiştir.

olan kişisel dindarlıklarını ve dini görüşlerini saklamak isteyen Kripto Protestanların ve Kripto Katoliklerin keşfedilmesine yardımcı olacak bir sınıflandırmanın oluşturulması vasiyetnamelerin değerlendirilmesinde ortaya çıkacak olan muhtemel sınıflandırma hatalarını ortadan kaldıracaktır. Bu nedenle Kripto PK (Prot/Cat) olarak kategorize ettiğim bu sınıflandırma hükümetin baskısını ezoterik olarak reddeden kişilere aittir. Kripto PK adı altında Protestan kimliklerini saklamak isteyen vasiyetname sahipleri girizgâh ya da ruhların teslim edildiği kısımda “Hz. İsa, Meryem Ana, Azizler” ya da “Hz. İsa ve Meryem Ana” unsurlarını kullanmaktadırlar. Tanrı’nın bu sınıflandırma içerisinde kullanılmaması daha önce de Geleneksel olarak bahsedilen Katolik formülü reddettiklerini göstermektedir. Ancak Hz. İsa’nın eklenmesi Protestan sempatisini göstermektedir. Katolik kimliklerini saklamak isteyen vasiyetname sahipleri “Tanrı, Hz. İsa, Azizler” ya da “Tanrı, Hz. İsa, Meryem Ana” unsurlarını kullanmaktadırlar. Hz. İsa’nın Geleneksel kategoriye yakın bir kategori içerisinde kullanılması baskı altındaki Katolikleri göstermektedir. Bu sınıflandırma türünde Katolik vasiyetnamelerde kullanılan iki unsur kullanılmaktadır.

Tablo 2– Tarafıma ait olan girizgâh kategorizasyonu⁴⁸

Geleneksel	"Tanrı, Meryem Ana ve Azizler"
Protestan	1) "İsa Mesih" 2) "Kutsal Üçlü" 3) "Tanrı" 4) "Tanrı ve İsa Mesih"
Belirsiz	1) "Tanrı ve Meryem Ana" 2) "Tanrı ve Azizler" 3) "Tanrı, İsa Mesih, Meryem Ana ve Azizler"
Kripto KP	Kripto Protestanlar: 1) "İsa Mesih, Meryem Ana ve Azizler" 2) "İsa Mesih ve Meryem Ana" Kripto Katolikler: 1) "Tanrı, İsa Mesih, Azizler" 2) "Tanrı, İsa Mesih ve Meryem Ana"

Geleneksel kategori dışında yukarıda tartışılan ve oluşturulan metot vasiyetnamelerde dini mirasın verildiği bölüme bakılmaksızın yalnızca girizgâh ve ruhların teslim edildiği kısımlar üzerine yapılan çalışmalarda kişisel inançların incelenmesinde yardımcı olacak ve daha iyi bir

48 Oğulcan Çelik, “The Religion of the Gentry and Middling Classes: The English Reformation as Reflected in Wills, 1509-1553.” (Yüksek Lisans Tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, 2019).

sonuç verecektir.

2. Vasiyetnamelerin Kaynak Olarak Kullanımının Güvenilirliği Üzerine Tartışmalar

Vasiyetnamelerin birincil kaynak olarak kullanılabilirliği ve sınıflandırılmasının üzerine yapılan tartışmaların yanısıra birincil kaynak olarak güvenilirliği de birçok araştırmacı tarafından tartışılmıştır. Clive Burgess bu araştırmacılardan biridir. Burgess, “Late Medieval Wills and Pious Convention: Testamentary Evidence Reconsidered” adlı makalesinde;

“Vasiyetnameler bol miktarda bilgi veriyor gibi görünmektedir, öyle ki her birinin bir vasiyetname sahibinin dini niyetine ilişkin nispeten gerçekçi bir izlenim sunduğunu varsaymak çok kolaydır. Bu öncülden yola çıkarak belirli şehirler için var olan tüm vasiyetnameleri analiz ederek çağdaş dini davranışların özelliklerini oluşturmaya çalışan tarihçiler, vasiyetnamelerin ayrıntılarını sınıflandırmak ve yorumlamak ile o kadar meşgul olmuşlardır ki, kanıtlarının güvenilirliği ile ilgili temel varsayımları sorgulamayı ihmal etmişlerdir.”⁴⁹ diye belirtmiştir.

Tarihsel kaynaklar olarak vasiyetnameler, bir kâtip tarafından bir bireyin ölüme yakın olduğu zaman yazılması gerektiği için doğası gereği muğlaktır. Vasiyetname sahibi adına vasiyetnameyi yazan rahibin etkisi küçümsenemese de tüm vasiyetname sahiplerinin vasiyetnamelerinin yazan rahibin etkisi altında kalarak yazıldığını belirtmek imkansızdır. Vasiyetnameler diğer tarihi kaynaklar kadar güvenilirdir. Edward Hallet Carr “tarihçinin yorumundan bağımsız ve nesnel olarak var olan tarihsel gerçeklerin temeline olan inancın saçma bir yanlışlık”⁵⁰ olduğunu belirtmiştir. Her tarihçi bir bilginin kaynağını ya da parçasını almakta ve kendi zihnine göre işlemektedir. Her insanın her olayı farklı bir şekilde yorumlamasına yol açan benzersiz ve karmaşık bir düşünce kümesi bulunmaktadır. Bu nedenle, Carr mantıksal olarak haklıdır. Bir bireyin güvendiği bir bilgi parçası veya bir kaynak başka bir zihnin ürünüdür ve manipüle edilebilmektedir. Bu nedenle Burgess’in tarihsel kaynaklar olarak vasiyetnamelerin güvenilirliği açısından makul bir şekilde kaygılı olduğuna inanmaktayım. Ancak uygun bir metodoloji ile kişisel dindarlık ve vasiyetname sahiplerinin inançları, elde edilen sonuçlar sorgulanabilir olsa bile vasiyetnameler aracılığı ile takip edilebilir zira vasiyetnameler yüzde yüz kişisel olanı yansıtmayabilir ancak vasiyetname sahiplerinin inançları genel bir model sunabilir.

“J.D Alsop “Religious Preambles in Early Modern English Wills as Formulae” adlı makalesinde vasiyetnamelerin güvenilirliğine karşı çıkmıştır. “Bireysel inanç açısından dini girizgâh bölümü vasiyetname sahibinin dinine yönelik güvenilmez bir rehberdir. – ya da en azından güvenilirliği şüpheli olan ve çoğu durumda kanıtlaması imkânsız olan bir rehberdir.”⁵¹ diye belirtmiştir.

Tarihsel araştırmalarda, bir araştırmacı doğası gereği hepsi insan ürünü olan kaynakların kolaylıkla manipüle edilebilen, değiştirilebilen ya da ekleme yapılabilen dokümanlar olması sebebi

49 Clive Burgess, “Late Medieval Wills and Pious Convention: Testamentary Evidence Reconsidered,” içinde *Profit, Piety and the Professions in Later Medieval England*, ed. Michael Hicks (Gloucester: Alan Sutton, 1990), 15.

50 E. H Carr, *What Is History?* (London: Penguin, 1990), 12.

51 J. D. Alsop, “Religious Preambles in Early Modern English Wills as Formulae,” *The Journal of Ecclesiastical History* 40, no. 1 (1989): 19–27, <https://doi.org/10.1017/S0022046900035405>.

ile yüzde yüz kaynak güvenilirliği ile araştırma yapamayabilir. Bu nedenle Alsop'un imkânsızlık konusundaki ifadesi yanlış olabilir ve bu ifadeyi yıkan birçok ekonomik, yerel, bölgesel ve dini araştırmalar bulunmaktadır.

Matthew Champion, "Personal Piety or Priestly Persuasion: Evidence of Pilgrimage Bequests in the Wills of the Archdeaconry of Sudbury, 1439-1474" adlı makalesinde vasiyetnamelerin tarihsel kaynak olarak güvenilirliğini ve geçerliliği ve kâtibin vasiyetname üzerindeki etkisini tartışmıştır. Bunun yanısıra şu ifadede bulunmaktadır;

"Vasiyetnameler bireylerin hac ziyaretine yönelik tutumlarına ışık tutma potansiyeline sahip gibi görünmektedir ve orta çağın sonlarında alt sınıfların dini inançlarına yönelik herhangi bir çalışmanın özünü oluşturan karmaşık tartışmaya sıklıkla unutulmuş bir ses katmaktadır."⁵²

Dr. Champion'un önceden de belirttiği gibi vasiyetname sahiplerinin belirli olaylara yönelik tutumlarını izlemek için vasiyetnameler kaynak olarak kullanılabilirler. Champion ek olarak belirtmiştir ki;

"Neredeyse istinasız tüm vasiyetnamelerin bireyin serbest biçimli yaratıcı eyleminin sonucu olmadığı unutulmamalıdır. Vasiyetnameler standart bir formül izlediler ve bir dizi unsurun ve bireyin de etkiye sahip olacağı bir ortamda yaratıldılar."⁵³

Girizgahlarda izlenecek bir formül olsa da özellikle 1530'lardan sonra, girizgahlarda kullanılan geleneksel formül değişmiştir ve farklı formüller kullanılmıştır. Bu nedenle girizgahların standart bir formülü olduğunu öne sürmek bu gerçeği görmezden gelmektir zira standartlaştırılmış diyerek Champion vasiyetname sahiplerinin ruhlarını "Yüce Tanrı'ya, Aziz Meryem'e ve Cennetin Azizlerine"⁵⁴ teslim ettiği Katolik ya da geleneksel formülden bahsetmektedir. Ancak vasiyetnameler içinde bu kısım değiştiği için buna standart formül demek yanlış olacaktır.

Will Coster, "Community, Piety, and Family in Yorkshire Wills between the Reformation and the Restoration" adlı makalesinde daha şüpheli yaklaşan tarihçilerden farklı olarak "girizgahın bir bütün olarak incelenmesi vasiyetnamede bulunan kişinin davranışını açığa çıkarabilir" demiştir ve daha da ileri giderek belirli sosyoekonomik gruplar üzerinde çalışılabileceğini de vurgulamıştır.⁵⁵

Sonuç

Reformasyon çalışmaları, din tarihi, toplumsal cinsiyet çalışmaları, bölgesel çalışmalar, ekonomi tarihi ve istihdam ve meslek araştırmaları gibi birçok çalışma ve araştırma alanında

52 Matthew Champion, "Personal Piety or Priestly Persuasion: Evidence of Pilgrimage Bequests in the Wills of the Archdeaconry of Sudbury, 1439-1474," *Peregrinations: Journal of Medieval Art and Architecture* 3, no. 3 (2012): 71.

53 Champion, "Personal Piety or Priestly Persuasion," 72.

54 Champion, "Personal Piety or Priestly Persuasion," 73.

55 Bu konu ile ilgili yüksek lisans tezini: Oğulcan Çelik, "The Religion of the Gentry and Middling Classes: The English Reformation as Reflected in Wills, 1509-1553." (Yüksek Lisans Tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, 2019).

kullanılabilen vasiyetnameler değerli tarihi kaynaklardan biridir. Geç orta çağ ve erken modern dönem İngiltere’inde çoğunlukla mezhep geçişlerinin takibi ya da belirli bir sosyoekonomik güce sahip sınıfın analizi için kullanılan vasiyetnameler vasiyetname sahibinin dini görüşü, tutumu, cinsiyeti, sağlık durumu, yaşadığı bölge ve şehri, yaşadığı dönemi, taşınabilir ve taşınmaz malları, ailesi ve arkadaşları hakkında araştırmacılara ışık tutmaktadır. Doğası gereği oldukça kişisel olan bu belgeler ilgili vasiyetname sahibinin yaşamını yansıtmaktadır. Bu belgelerin ölüme yakın ya da ölüm yatağında yazılması birçok araştırmacı için tartışma konusu olmuştur. Yazılması sırasında vasiyetname sahibini etkileyecek birçok dış faktör olmasından ötürü araştırmacıların bir kısmı bu belgelerin güvenilirliği üzerine tartışmıştır. Tartışmalar sonucunda ikiye ayrılan araştırmacıların bir kısmı bu kaynakların güvenilir olmadığını ve dikkatli bir şekilde çalışılması gerektiğini, bir kısmı ise bu kişisel belgelerin değerli kaynaklar olduğunu ve bu kaynaklardan edinilecek olan bilgilerin güvenilir olduğunu savunmuştur.

Vasiyetnamelerin tarih araştırmalarında güvenilir bir kaynak olduğunu belirten araştırmacıların bir kısmı bu kaynakların kullanımı ile ilgili araştırma metodu geliştirmiştir. Vasiyetnamelerin girizgâh kısmını ve ruhların teslim edildiği bölümü kategorize ederek yapılan çalışmalar özellikle erken modern dönemdeki dini değişimlerin araştırılmasında yardımcı olmuştur ve dönemin dini tutumunu ve değişimlerini ortaya çıkarmıştır. Bu sınıflandırmalar aynı zamanda dönemin dini değişiminin istatistik olarak analiz edilmesine olanak sağlamıştır. Çeşitli metotlar ile incelenmesi sonucu elde edilen verilerin güvenilirliğinin nispeten artması olağandır. Birçok tarihçi tarafından kategorize edilen vasiyetnamelerin ilgili bölümleri Litzenberger tarafından üç kategoriye ayrılmıştır. Geleneksel, Belirsiz ve Protestan olarak adlandırdığı bu kategoriler araştırmacılara vasiyetnamelerin sınıflandırmasında yardımcı olmuştur. Litzenberger’den sonra vasiyetnameler üzerine herhangi bir metodolojik çalışma görülmemiştir. İlgili metot üzerinde yaptığım çalışmalar sonrası, Litzenberger’in çalışmasında değişiklik yaparak dördüncü kategoriye eklemiş bulunmaktayım, Kripto KP. Oluşturulan bu yeni metot Erken modern dönem İngiliz tarihinde mezhep değişimlerini ve vasiyetname sahiplerinin tutumunu çalışmak isteyen araştırmacılara ışık tutacaktır.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

The National Archives (Ulusal Arşiv), Canterbury Miras İşleri Mahkemesi PROB 11/21 serisindeki vasiyetnameler. Belge Referansı: 32

TNA PROB 11/17/624.

TNA PROB 11/33/288.

TNA PROB 11/17/624.

TNA PROB 11/34/166.

TNA PROB 11/18/582.

TNA PROB 11/32/575.

TNA PROB 11/33/288.

TNAPROB 11/22/96.

TNA PROB 11/17.

TNA PROB 11/20.

TNA PROB 11/19/21.

Yazılı Kaynaklar

Alsop, J. D. "Religious Preambles in Early Modern English Wills as Formulae." *The Journal of Ecclesiastical History* 40, no. 1 (1989): 19–27. <https://doi.org/10.1017/S0022046900035405>.

Burgess, Clive. "Late Medieval Wills and Pious Convention: Testamentary Evidence Reconsidered". In *Profit, Piety and the Professions in Later Medieval England*, ed. Michael Hicks, 14-33. Gloucester: Alan Sutton, 1990.

Carr, E. H., *What Is History?*. London: Penguin, 1990.

Champion, Matthew. "Personal Piety or Priestly Persuasion: Evidence of Pilgrimage Bequests in the Wills of the Archdeaconry of Sudbury, 1439-1474." *Peregrinations: Journal of Medieval Art and Architecture* 3, no. 3, (2012): 66-82.

Cross, Claire. "The Development of Protestantism in Leeds and Hull, 1520-1640: The Evidence From Wills." *Northern History*, 18:1 (1982): 230-38. <https://doi.org/10.1179/007817282790176681>.

Çelik, Oğulcan. "The Religion of the Gentry and Middling Classes: The English Reformation as Reflected in Wills, 1509-1553." Yüksek Lisans Tezi., İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, 2019.

<http://hdl.handle.net/11693/52338>

Dickens, A. G. "The Early Expansion of Protestantism in England 1520-1558". *Archiv für Reformationsgeschichte*, 78 (1978): 187-222.

<https://doi.org/10.14315/arg-1987-jg10>.

Duffy, Eamon. *Traditional Religion in England, 1400-1580*. New Haven: Yale University Press, 2005.

Edwards, Dorothy. *Early Northampton Wills: Preserved in Northamptonshire Record Office*. Northamptonshire: Publication of the Northamptonshire Record Society, 2005

Ford, Judith. "The Decline in the Use of Latin for Will- and Testament-making in Early Sixteenth- Century Bedfordshire." *Reformation* 1 (1996): 138-148.